Suomen Vesiensuojelun Keskusliitto ry (VSKL) antaa kunnioittavasti seuraavan lausunnon eduskunnan valiokunnalle hallituksen esityksestä HE 215/2026 vp.

Johdanto

Suomen Vesiensuojelun Keskusliitto ry (VSKL) kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä HE 215/2026 vp. VSKL on lausunut esitysluonnoksesta aikaisemmalla lausuntokierroksella ja pitää myönteisenä, että liiton esiin nostamia kysymyksiä on tunnistettu jatkovalmistelussa. Tässä jatkolausunnossa VSKL keskittyy tietovarantojen yhteentoimivuuteen, ympäristö- ja vesitiedon saatavuuteen sekä vesivaroja koskevan tiedon salassapidon rajanvetoon.

Aikaisemman lausunnon huomioon ottaminen

Hallituksen esityksessä on nimenomaisesti tunnistettu VSKL:n aikaisemmassa lausunnossa esittämä huoli vesitalouden tietovarannon yhteensopivuudesta muiden ympäristöä koskevia tietoja sisältävien tietovarantojen kanssa. Jatkovalmistelussa esityksen perusteluja on täsmennetty ja tietovarannon suhdetta muihin tietovarantoihin on tarkasteltu. VSKL pitää tätä oikeansuuntaisena muutoksena.

Vesiensuojelun kannalta olennaista on kuitenkin käytännön yhteentoimivuus. Vesien tilan, kuormituksen, hydrologian, vedenkäytön ja pohjavesien arviointi edellyttää tietojen yhdistämistä hallinnonalojen ja tietojärjestelmien rajojen yli. Tietovarantojen organisatorinen erottaminen ei saa johtaa tiedon hajautumiseen tai erilaiseen saatavuuteen sen perusteella, mihin tietovarantoon tieto teknisesti kuuluu.

Vesivaroja koskevan tiedon saatavuus

VSKL pitää tärkeänä, että turvallisuuteen ja kriittiseen infrastruktuuriin liittyvät aidosti suojattavat tiedot turvataan. Turvallisuusnäkökohta ei kuitenkaan saa johtaa vesistöjen tilaa, vesivaroja, kuormitusta, vedenkorkeutta, virtaamaa tai ympäristövaikutusten tarkkailua koskevan tiedon tarpeettoman laajaan salaamiseen. Ympäristötiedon saatavuuden tulee säilyä lähtökohtana, ja poikkeusten tulee perustua laissa säädettyyn, konkreettiseen ja tapauskohtaisesti arvioituun salassapitoperusteeseen.

Tiedon saatavuus on välttämätöntä myös alueellisille vesiensuojeluyhdistyksille, tutkimukselle ja kansalaisyhteiskunnalle. Ympäristötietodirektiivin 2003/4/EY mukaan ympäristötiedon saatavuus on pääsääntö ja epäämisperusteita on tulkittava suppeasti. Sama avoimuutta korostava lähtökohta ilmenee Århusin yleissopimuksesta.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätökset 854:2025 ja 856:2025

VSKL kiinnittää erityistä huomiota hallituksen esityksessä kuvattuihin Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätöksiin 854–856/2025. Hallinto-oikeus on katsonut vesivoimayhtiöiden tuntikohtaiset virtaamatiedot liikesalaisuuksiksi ja siten julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 20 kohdan perusteella salassa pidettäviksi. Hallituksen esityksessä todetaan nimenomaisesti, etteivät päätökset ole lainvoimaisia.

Virtaamatiedot eivät ole vesiensuojelun näkökulmasta vähämerkityksisiä. Niitä käytetään vesivarojen ja vesitilanteen arviointiin, vesistöennusteisiin, tulva- ja kuivuusriskien hallintaan sekä vesiensuojeluun ja vesientutkimukseen. VSKL pitää ongelmallisena kehityssuuntaa, jossa vesistöjen tosiasiallista käyttöä kuvaava tieto voisi saada laajasti liikesalaisuuden aseman.

Latokartanonkaari 3, 2. krs
00790 Helsinki
liitto@vesiensuojelu.fi
www.vesiensuojelu.fi
Y-tunnus 1082393-2

VSKL kiinnittää tässä yhteydessä huomiota myös oikeusvaltioperiaatteeseen ja tuomioistuinten riippumattomuuteen. Kun Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätökset 854–856/2025 eivät ole lainvoimaisia eikä asiassa ole korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätöstä, lainsäädännön poliittisessa käsittelyssä tai virkamiesvalmistelussa ei tule käsitellä hallinto-oikeuden tulkintaa vakiintuneena oikeustilana eikä pyrkiä ohjaamaan vireillä olevan tai myöhemmän oikeuskäytännön lopputulosta. Lainsäätäjä voi luonnollisesti säätää tulevasta oikeustilasta perustuslain mukaisessa järjestyksessä, mutta yksittäisen keskeneräisen oikeuskysymyksen ratkaiseminen kuuluu riippumattomille tuomioistuimille.

VSKL katsoo lisäksi, ettei keskeisten vesivaratietojen saaminen viranomaiskäyttöön voi pitkällä aikavälillä perustua yksinomaan vesivoimayhtiöiden vapaaehtoiseen tietojen luovuttamiseen. Jos tietoa tarvitaan lakisääteiseen vesivarojen hallintaan, tulvariskien hallintaan, vesienhoitoon tai ympäristövaikutusten arviointiin, viranomaisen tiedonsaanti on turvattava riittävän selkeästi lailla.

KHO 2024:70 ja salassapidon raja

Tietojen saatavuuden ja turvallisuuden välistä rajanvetoa käsitellään myös korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2024:70 (diaarinumero 995/2023), joka koski Syvälahden tekopohjavesilaitoksen tarkkailutietoja. Muutoksenhaun kohteena oli Hämeenlinnan hallinto-oikeuden päätös 13.3.2023 nro 534/2023.

KHO hyväksyi kyseisessä tapauksessa havaintoputkien ja vedenottokaivojen täsmällisten sijaintitietojen salaamisen turvallisuusperusteella, mutta totesi samalla tarkkailutietojen olevan ympäristötietodirektiivissä ja Århusin yleissopimuksessa tarkoitettua ympäristötietoa. Ratkaisu tukee tapauskohtaista ja tarkkarajaista arviointia: kriittisen infrastruktuurin täsmällisiä teknisiä tai sijaintitietoja voidaan perustellusti suojata, mutta tästä ei seuraa yleistä perustetta salata veden laatua, määrää, virtaamia, kuormitusta tai ympäristövaikutuksia koskevaa tietoa.

Asiantuntijaorganisaatioiden pääsy valtakunnallisiin vesitietojärjestelmiin

VSKL pitää välttämättömänä, että vesien parissa toimiville asiantuntijaorganisaatioille turvataan tarkoituksenmukainen ja riittävän laaja pääsy valtakunnallisiin vesitietojärjestelmiin. Kehityssuunta, jossa tietojärjestelmien käyttöoikeuksia rajataan ja tietoa voidaan saada lähinnä yksittäisten tietopyyntöjen tai kyselyjen kautta, on sekä vesiensuojelun että tiedon tehokkaan hyödyntämisen näkökulmasta ongelmallinen. Se lisää päällekkäistä työtä ja kustannuksia, hidastaa asiantuntijatyötä ja heikentää palveluja, joita muun muassa yritykset, teollisuus, kunnat ja muut toiminnanharjoittajat tarvitsevat. Erityisen ristiriitaiselta tällainen kehitys näyttää tilanteessa, jossa julkisessa hallinnossa samanaikaisesti korostetaan digitalisaation, tekoälyn ja tietopohjaisen päätöksenteon mahdollisuuksia. Näiden hyödyntäminen edellyttää, että laadukas tieto on myös niiden asiantuntijaorganisaatioiden teknisesti käytettävissä, jotka jalostavat tietoa tutkimukseksi, seurannaksi, raportoinniksi ja päätöksenteon tueksi.

Alueellisilla vesiensuojeluyhdistyksillä on tässä erityinen asema. Yhdistykset tuottavat vuosittain 750 vesistöraporttia, 1350 puhdistamoraporttia, 4500 talousvesilausuntoa ja näiden lisäksi tehdään 800 muuta selvitystä ja lausuntoa, jotka liittyvät teollisuuteen, yhdyskuntiin ja muuhun yhteiskunnan toimintaan. Alueelliset vesiensuojeluyhdistykset tuottavat merkittävän osan Suomen vesistöjä koskevasta käytännön ympäristö- ja tarkkailutiedosta. VSKL katsoo, että näin keskeisille vesitiedon tuottajille ja käyttäjille tulee turvata laaja ja tehtävien edellyttämä tiedonsaanti valtakunnallisista tietojärjestelmistä. Ei ole tarkoituksenmukaista rakentaa järjestelmää, jossa alueelliset asiantuntijaorganisaatiot tuottavat

merkittävän osan järjestelmissä hyödynnettävästä ympäristötiedosta, mutta niiden mahdollisuuksia käyttää samaa kansallista tietopääomaa omassa työssään samalla rajoitetaan. Tällainen kehitys kaventaisi myös yksityisen ja kolmannen sektorin mahdollisuuksia osallistua vesitiedon kehittämiseen ja hyödyntämiseen sekä heikentäisi koko suomalaisen vesiosaamisen tehokkuutta.

Johtopäätökset

VSKL pitää HE 215/2026 vp:n tavoitteita kannatettavina ja pitää myönteisenä, että liiton aikaisempi huomio tietovarantojen yhteensopivuudesta on tunnistettu jatkovalmistelussa.

Jatkossa on kuitenkin varmistettava, että turvallisuus- ja liikesalaisuusperusteita sovelletaan tarkkarajaisesti eikä niistä muodostu yleistä estettä vesien tilaa, vesivaroja, virtaamia, kuormitusta ja ympäristövaikutuksia koskevan tiedon saatavuudelle. Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätöksiä 854–856/2025 ei niiden lainvoimaa vailla olevan luonteen vuoksi tule käsitellä vakiintuneena oikeuskäytäntönä eikä lainsäädäntövalmistelulla tule ennakoida tai ohjata tuomioistuimissa ratkaistavana olevan oikeuskysymyksen lopputulosta. Samalla viranomaisten lakisääteisiin tehtäviin tarvittavan vesivaratiedon saatavuus tulee turvata lailla silloin, kun vapaaehtoinen tietojen luovuttaminen ei anna siitä riittävää varmuutta.

VSKL pitää välttämättömänä, että vesien parissa toimiville asiantuntijaorganisaatioille, erityisesti alueellisille vesiensuojeluyhdistyksille, turvataan riittävä pääsy valtakunnallisiin vesitietojärjestelmiin. Merkittävän osan vesistöjä koskevasta ympäristötiedosta tuottavien toimijoiden tiedonsaantia ei tule rajata yksittäisiin tietopyyntöihin. Vesitiedon tehokas hyödyntäminen, digitalisaatio ja tekoälyn käyttö edellyttävät, että myös yksityisen ja kolmannen sektorin asiantuntijaorganisaatiot voivat hyödyntää ja kehittää kansallista vesitietoa.

Helsingissä 2.11.2026

Suomen Vesiensuojelun Keskusliitto ry

Hannu Moilanen

Toiminnanjohtaja